

จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นโรคไต

นพ. สุพัฒน์ วาณิชการ โรงพยาบาลศิริราช

จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นโรคไต

เป็นคำถามที่พบบ่อยๆ ในวงสนทนา คำตอบก็เหมือนกับการถามถึงโรคอื่นๆ เพราะในการวินิจฉัยโรคตามหลักวิชาแพทย์ จะอาศัยกรรมวิธี 3 ประการ คือ

1. การซักประวัติ จะได้มาซึ่งอาการ (sign)
2. การตรวจร่างกาย จะได้มาซึ่งอาการที่แสดงออกมา (symptoms)
3. การตรวจทางห้องปฏิบัติการหรือการตรวจแล็บ (lab) ได้แก่ การตรวจ

เลือด ตรวจปัสสาวะและเอ็กซเรย์ รวมทั้งการตรวจทางพยาธิวิทยา เช่น การตรวจชิ้นเนื้อ การเพาะเชื้อ เป็นต้น

ในการเรียนแพทย์นั้น ในปีแรกๆ ต้องเรียนรู้กายวิภาคและสรีรวิทยาหรือหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ ก่อน คือ ต้องรู้ว่าสภาพปกติของอวัยวะนั้นๆ เป็นอย่างไร แล้วจึงเรียนรู้พยาธิสภาพ คือ รู้ภาวะการเป็นโรคของอวัยวะต่างๆ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงอาการ อาการแสดง และการตรวจพบทางห้องปฏิบัติการ การที่จะรู้ว่าเป็นโรคไตได้ก็ต้องรู้สภาพปกติและหน้าที่ของไต รวมทั้งโรคต่างๆ ของไตก่อน และรู้ว่ามีไตเป็นโรค จะมีอาการและอาการแสดง ตลอดจนความผิดปกติ ทั้งสภาพและหน้าที่ของไต เมื่อประมวลเข้าด้วยกันก็จะรู้ว่าเป็นโรคไต

ประเภทของโรคไต - แบ่งตามสาเหตุ

1. **โรคไตที่เป็นมาแต่กำเนิด (Congenita)** เช่น มีไตข้างเดียว ไตเล็กข้างหนึ่ง โรคไตเป็นถุงน้ำ (Polycystic kidney disease) ซึ่งเป็นกรรมพันธุ์ เป็นต้น
2. **โรคไตที่เกิดจากการอักเสบ (Inflammation)** เช่น โรคของกลุ่มเลือดฝอยของไตอักเสบ (Glomerulonephritis)
3. **โรคไตที่เกิดจากการติดเชื้อ (Infection)** เกิดจากเชื้อแบคทีเรียเป็นส่วนใหญ่ เช่น กรวยไตอักเสบ ไตเป็นหนอง กระเพาะปัสสาวะอักเสบ (จากเชื้อโรค) เป็นต้น
4. **โรคไตที่เกิดจากการอุดตัน (Obstruction)** เช่น จากนิ่ว ต่อมลูกหมากโต มะเร็งมดลูกไปกดท่อไต เป็นต้น
5. **เนื้องอกของไต** ซึ่งมีหลายชนิด

ประเภทของโรคไต – แบ่งตามกายวิภาคของไต

1. **โรคของหลอดเลือดของไต** เช่น มีการตีบหรืออุดตันของหลอดเลือดของไต
2. **โรคของกลุ่มเลือดฝอยของไต (Glomerulus)** ซึ่งพบได้มาก เกิดการอักเสบชนิดไม่ติดเชื้อ (Glomerulonephritis)
3. **โรคของหลอดไต (Tubule)** เช่น การตายของหลอดไตภายหลังอาการช็อคหรือได้รับสารพิษเกิดไตวายเฉียบพลัน (Acute renal failure)
4. **โรคของเนื้อไต (Interstitial)** เช่น แพ้ยาหรือได้รับสารพิษ เป็นต้น

ประเภทของโรคไต – แบ่งตามต้นเหตุ

1. ต้นเหตุจากภายในไตเอง ซึ่งอาจรู้สาเหตุหรือไม่รู้สาเหตุ
2. ต้นเหตุจากภายนอกของไต เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคเอสแอลอี เป็นต้น

อาการ อาการแสดง และการตรวจพบทางห้องปฏิบัติการจะแตกต่างกันไปตามแต่ละชนิดและตามแต่ละระยะของโรค สิ่งตรวจพบหนึ่งอาจพบได้ในหลายๆ โรค โดยเฉพาะเจาะจง เช่น อาการบวมอาจเป็นจากโรคไต โรคตับ โรคหัวใจ โรคขาดสารอาหารโปรตีนจากความผิดปกติของฮอร์โมน หรือจากผลข้างเคียงของตัวยาบางตัว แต่คนทั่วไปอาจรู้จักกันดีว่าอาการบวมพบบ่อยในโรคไตซึ่งเป็นจริงและยืนยันได้ถ้ามีลักษณะเฉพาะของโรคไตและแยกแยะโรคอื่นๆ ออกแล้ว

ขณะเดียวกัน โรคๆ หนึ่งจะมีอาการและสิ่งตรวจพบหลายอย่าง เช่น โรคเอสแอลอีซึ่งเป็นโรคแพ้ภูมิตัวเอง อาจมีการแสดงออกตามระบบต่างๆ เช่น ทางผิวหนัง ผื่น ข้อ ทางไต หัวใจ ปอด ทางระบบเลือด เป็นต้น

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นโรคไตจะดูยุ่งยากและซับซ้อน ทำให้ไม่เข้าใจหรือเข้าใจได้ยาก

แล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นโรคไต

เพื่อความง่ายและเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ขอแนะนำให้อ่านรอยของขบวนการวินิจฉัยโรค โดยดูที่ปัสสาวะก่อน เพราะไตเป็นตัวสร้างและขับถ่ายปัสสาวะ เพราะฉะนั้น ปัสสาวะกับไตน่าจะมีข้องสัมพันธ์กัน

ขอย้ำว่า ถ้าจะรู้ได้ว่าเป็นโรคไตต้องผ่านขบวนการซักประวัติ ตรวจร่างกาย ตรวจเลือด ปัสสาวะ เอ็กซเรย์ และบางครั้งต้องเจาะไตเอาเนื้อไตมาตรวจถึงจะรู้ว่าเป็นโรคไต

เหตุสงสัยว่าจะเป็นโรคไต

1. **ปัสสาวะเป็นเลือด** โดยปกติ ในน้ำปัสสาวะจะไม่มีเลือดหรือเม็ดเลือดสดออกมาก จะมีบ้างประมาณ 3-5 ตัว เมื่อดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ขยายปานกลาง การมีเลือดออกมาในปัสสาวะถือว่ามีค่าสำคัญ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรคไต แต่อาจไม่ใช่ก็ได้ อาจเป็นเพียงโรคเลือดหรือเลือดออกเท่านั้นก็ได้

ปัสสาวะเป็นเลือดอาจเป็นเลือดสดหรือเลือดเป็นลิ่ม ปัสสาวะสีแดง สีน้ำตาล เนื้อสีชาแก่ หรือปัสสาวะสีเหลืองเข้มขึ้นก็ได้

ในสตรีที่มีประจำเดือน ปัสสาวะอาจถูกปนเปื้อนโดยประจำเดือน กลายเป็นปัสสาวะเป็นเลือดได้

ในโรคของระบบทางเดินปัสสาวะส่วนล่าง เช่น ภาวะปัสสาวะอักเสบ ต่อมลูกหมากโต ปัสสาวะมักเป็นเลือดสดๆ หรือเป็นลิ่ม

ในโรคของเนื้อไตหรือตัวไตเอง การมีเลือดในปัสสาวะมักเป็นแบบสีน้ำตาลเนื้อ สีชาแก่ หรือสีเหลืองเข้ม

ในผู้ป่วยชาย จำเป็นต้องตรวจค้นหาสาเหตุของปัสสาวะเป็นเลือด แม้จะเกิดเพียงครั้งเดียวก็ตาม แต่ในผู้หญิง เนื่องจากมีภาวะปัสสาวะอักเสบได้บ่อย อาจตรวจค้นหาสาเหตุได้ช้าหน่อย

ในหลายกรณี การตรวจปัสสาวะ ตรวจเลือด เอ็กซเรย์ก็ไม่สามารถบอกสาเหตุได้ จำเป็นต้องเจาะเอาเนื้อไตมาตรวจโดยพยาธิผู้ชำนาญ จึงจะทราบได้

2. **ปัสสาวะเป็นฟองมาก** คนปกติเวลาปัสสาวะจะมีฟองขาวบ้าง แต่ถ้าปัสสาวะมีไข่ขาวหรือโปรตีนออกมามากกว่าปกติ จะทำให้ปัสสาวะเป็นฟองขาวมากๆ เหมือนฟองสบู่ จำเป็นต้องตรวจปัสสาวะและเก็บปัสสาวะ 24 ชั่วโมงหรือ 1 วัน เพื่อหาปริมาณโปรตีนในปัสสาวะ

ผู้ป่วยที่มีไข่ขาวออกมาในปัสสาวะมากๆ ส่วนมากเป็นจากโรคหลอดเลือดฝอยของไตอักเสบจากไม่รู้สาเหตุ ทำให้โปรตีนในเลือดลดลงและมีอาการบวม รวมทั้งปริมาณคลอเรสเตอรอลและไขมันในเลือดสูงได้

การมีไข่ขาวออกมาในปัสสาวะจำนวนไม่มากนักอาจพบได้ในโรคหัวใจวาย ความดันโลหิตสูงหรืออื่นๆ ได้

แต่การปัสสาวะเป็นเลือดร่วมกับการมีไข่ขาวออกมาในปัสสาวะพร้อมกัน เป็นข้อสันนิษฐานที่มีน้ำหนักมากกว่าจะเป็นโรคไต

3. **ปัสสาวะขุ่น** อาจเกิดจากมีเม็ดเลือดแดง (ปัสสาวะเป็นเลือด) เม็ดเลือดขาว (มีการอักเสบ) แบคทีเรีย (มีการติดเชื้อ) หรืออาจมีสิ่งที่ย่างกายขับออกจากไตแต่ละลายไม่ดี เช่น พวกคริสตัลต่างๆ เป็นต้น

4. **การผิดปกติของการถ่ายปัสสาวะ** เช่น การถ่ายปัสสาวะบ่อย ปัสสาวะแสบ ปัสสาวะรด เบ่งปัสสาวะ เหล่านี้มักเป็นความผิดปกติของทางเดินปัสสาวะ เช่น กระเพาะปัสสาวะ ต่อมลูกหมากและท่อปัสสาวะ เป็นต้น

5. **การปวดท้องอย่างรุนแรง (colicky pain)** ร่วมกับการมีปัสสาวะเป็นเลือด ปัสสาวะขุ่น หรือมีกรวดทราย แสดงว่าเป็นนิ่วในไตและทางเดินปัสสาวะ

6. **การมีก้อนบริเวณไต** หรือบริเวณบั้นเอวทั้งสองข้าง อาจเป็นโรคไตเป็นถุงน้ำ การอุดตันของไตหรือเนื้องอกของไต

7. **การปวดหลัง** ในความหมายของคนทั่วไป อาจไม่ใช่โรคไตเพราะปวดบริเวณเอวมักเป็นจากกระดูกและข้อหรือกล้ามเนื้อ ในกรณีที่กรวยไตอักเสบ จะมีอาการไข้ หนาวสั่น และปวดหลังบริเวณไต คือ บริเวณสันหลังใต้ซี่โครงซี่สุดท้าย

อาการและอาการที่แสดงทั้งหมดที่กล่าวนี้จัดเป็นอาการและอาการแสดงเฉพาะที่ (local signs & symptoms) ซึ่งได้แก่ ไต ทางเดินปัสสาวะ และการถ่ายปัสสาวะ

อีกกลุ่มหนึ่งของอาการและอาการแสดงที่ชวนให้สงสัยหรือเป็นส่วนหนึ่งของโรคไต คือ อาการและอาการแสดงทั่วไป (systemic signs & symptoms) เช่น

1. **บวม** เป็นที่รู้จักกันดีว่าเป็นโรคไตจะบวม โดยเฉพาะการบวมที่บริเวณหนังตาตอนเช้าหรือหน้าบวม ซึ่งถ้าเป็นมากจะบวมทั้งตัว อาจเกิดได้ในโรคไตหลายชนิด แต่ที่พบบ่อยคือโรคไตอักเสบชนิดเนฟโรติกซินโดรม (Nephrotic Syndrome)

อย่างไรก็ตาม บวมอาจเป็นจากโรคตับ โรคหัวใจ การขาดสารอาหารโปรตีน ความผิดปกติเกี่ยวกับฮอร์โมนและบวมชนิดไม่รู้สาเหตุ ต้องใช้การซักประวัติ ตรวจร่างกาย และการตรวจทางห้องปฏิบัติการแยกแยะ และ/หรือยืนยันให้แน่นอน

2. **ความดันโลหิตสูง** เนื่องจากไตสร้างสารควบคุมความดันโลหิต ประกอบกับไตรักษาดุลน้ำและเกลือแร่ เพราะฉะนั้น ความดันโลหิตสูงอาจเป็นจากโรคไตโดยตรง หรือในระยะไตวายมากๆ ความดันโลหิตก็จะสูงได้ นอกจากนี้ ถ้าเส้นเลือดที่ไปเลี้ยงไตตีบก็จะทำให้ความดันโลหิตสูงได้

อย่างไรก็ตาม สาเหตุของความดันโลหิตสูงมีมากมาย โรคไตเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งเท่านั้น แต่มักเป็นสาเหตุที่รักษาให้หายขาดได้

3. **ซีดหรือโลหิตจาง** เช่นเดียวกับความดันโลหิตสูง สาเหตุของโลหิตจางมีหลายชนิด แต่สาเหตุหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับไตคือโรคไตวายเรื้อรัง (Chronic renal failure) เนื่องจากปกติไตจะสร้างสารอีริโทรพัวอิติน (Erythropoietin) เพื่อกระตุ้นไขกระดูกให้สร้างเม็ดเลือดแดง เมื่อเกิดไตวายเรื้อรัง ไตไม่สามารถสร้างอีริโทรพัวอิตินไปกระตุ้นไขกระดูกได้ ทำให้ซีดหรือโลหิตจาง มีอาการอ่อนเพลีย เหนื่อยง่าย หน้ามืด เป็นลมบ่อยๆ

นอกจากนี้ อาการและอาการแสดงอื่นๆ อาจเป็นข้อสงสัยว่าจะเป็นโรคไตได้ซึ่งมีมากมายแต่เล็กๆ น้อยๆ เกินกว่าจะบรรยายได้หมดในที่นี้

ขอแนะนำว่า ถ้าอยากรู้ว่าเป็นโรคไตหรือไม่นั้น ต้องไปพบแพทย์ ทำการซักประวัติ ตรวจร่างกาย และตรวจทางห้องปฏิบัติการเท่าที่จำเป็น ในวงสนทนานั้น ไม่สามารถจะบอกได้แน่นอนว่าเป็นหรือไม่เป็นโรคไต แต่น่าจะเป็นการจุดประกายที่จะนำพาคณะคุณนั้นไปได้รับการพบแพทย์และเข้าขบวนการตรวจทางการแพทย์ซึ่งแน่นอนและถูกต้องที่สุด โดยอาจขอพบและปรึกษาแพทย์โรคไตซึ่งอาจเป็นอายุรแพทย์โรคไต (Nephrologist) หรือศัลยแพทย์ระบบทางเดินปัสสาวะ (Urologist) อีกท่านหนึ่งก็ได้
